

JOAQUIM CARBÓ

L'art de crear aventures

per Carme Rubio

L'ambient social dels inicis

Joaquim Carbó forma part del grup d'autors que van iniciar la recuperació de la literatura infantil catalana a començament de la dècada dels seixanta. L'interès a crear obres en català dedicades a infants i joves, en un moment en què no n'hi havia, s'ha d'incloure dins el moviment de final dels anys cinquanta de la «Represa de la renovació pedagògica», anomenada així perquè volia enllaçar l'escola amb la reforma educativa que hi havia hagut abans de la guerra. Els nuclis embrionaris d'aquella represa, constituïts per grups de pares i mestres, eren força heterogenis, si bé tenien en comú un conjunt de trets que els definien, com ara el fet de pertànyer a sectors socials cultes, liberals i vinculats a la burgesia industrial catalana, tenir idees catalanistes, relacionar-se amb el catolicisme progressista i declarar-se en oposició amb el franquisme. Des d'aquell nombre reduït d'escoles, es va plantar cara a l'ensenyament rígid i centralista que s'imposava a escala estatal. L'objectiu era crear escoles catalanes que tant enllacessin amb la rica tradició pedagògica anterior a 1939 com incorporessin aspectes dels nous corrents pedagògics europeus. Aquestes escoles, entre altres coses, posaven l'infant en el centre del procés educatiu, normalitzaven la coeducació i creaven equips de mestres. En general, el que es volia era democratitzar el funcionament escolar i tenir com a eix fonamental l'ús del català i el coneixement de la realitat catalana tant en les activitats docents com en les d'esplai. Per aquesta raó la seva actuació no es va limitar a l'horari escolar, sinó que van propiciar tot un ventall

Joaquim Carbó, activista de la narrativa catalana des de l'inici dels anys seixanta. (Foto: Xavier Fabré)

Carbó, guardonat a les Festes populars de Cultura Pompeu Fabra, a Ponts, el 13 d'octubre de 1972, felicitat per Joaquim Lladonosa. (Foto: Barceló)

d'activitats extraescolars, considerades tan importants com les que es feien a l'aula. És des d'aquesta perspectiva que s'han de situar els esforços de la societat catalana del moment per a omplir el temps de lleure dels fills amb activitats de qualitat. D'aquí sorgeix, per exemple, la potenciació del moviment escolta i d'altres centres d'esplai, l'oferta d'activitats artístiques i esportives i, sobretot, la publicació de revistes i de llibres dirigits a lectors infantils i juvenils.

Un nucli reduït d'autors

D'aquesta inquietud social que va reunir pares, mestres i escriptors va sorgir la necessitat de proporcionar obres de literatura als infants catalans de totes les edats. Es partia d'un gran buit, no hi havia gaires referents, perquè la distància temporal amb l'esplèndida literatura infantil d'abans de la guerra era massa gran i impedia fer l'enllaç amb els autors dels anys trenta. Només alguna figura aïllada va tornar a ser mínimament recuperada; és el cas de Josep M. Folch i Torres, en especial gràcies a la dedicació del seu fill, Ramon

Folch i Camarasa. Però aquest fet no deixa de ser una excepció. Durant les dècades dels seixanta i setanta, encara dins l'ambient repressiu franquista, els autors de la represa van haver de lluitar contra el clima polític advers, estaven sotmesos a la censura i la seva feina era considerada subversiva o, com a mínim, sospitosa. D'aquell petit nucli d'autors, en sobresurten quatre noms que han consolidat una obra de literatura infantil i juvenil de gran prestigi caracteritzada per haver creat un estil propi i per la continuïtat de la seva producció al llarg de diverses dècades. Els quatre autors són: Josep Vallverdú (Lleida, 1923), amb una obra cada dia més valorada, que es caracteritza per la densitat de la trama dels seus llibres i per l'aprofundiment en la caracterització dels personatges; una mostra n'és *Rovelló* (1969), l'èxit del qual s'ha estès a un públic molt ampli per mitjà de l'adaptació televisiva; Sebastià Sorribas (Barcelona, 1928-2007), autor d'una de les obres més conegudes de la literatura infantil catalana, *El zoo d'en Pitús* (1966); Emili Teixidor (Roda de Ter, 1933), sempre defensor del rigor del llenguatge literari; probable-

ment *L'ocell de foc* és una de les seves narracions més emblemàtiques; i Joaquim Carbó (Caldes de Malavella, 1932), el més prolífic del grup, amb una obra de la qual ens proposem parlar en aquest article. Els llibres d'aquests escriptors són avalats pels seus nombrosos lectors i cadascun d'ells té obres que mereixen figurar en el cànon de la literatura infantil i juvenil catalana. Partim, doncs, a l'hora de parlar de l'obra de Joaquim Carbó, d'unes coordenades molt concretes que el situen dins el grup d'autors que tenen el mèrit d'haver estat els creadors d'una literatura infantil catalana que avui s'ha convertit en rica i diversa.

La trajectòria vital i literària de Joaquim Carbó

A *Viure amb els ulls* (2011), llibre de records i vivències, l'escriptor desenvolupa en grans blocs temàtics moltes dades de la seva biografia que trobàvem escampades en ressenyes, entrevistes i comentaris. En aquest volum, l'autor les ha volgut reunir i estructurar cronològicament de manera que el lector, en arribar a la darrera pàgina, té la consciència d'haver llegit el testimoni crític d'un temps i d'un món que ja han desaparegut, però que l'escriptor, sentint-los encara propers, ha volgut recollir com a memòria històrica d'una època que cal preservar de l'oblit.

Joaquim Carbó va néixer l'any 1932 a Caldes de Malavella, el poble de la seva mare, però ell s'identifica com un home de ciutat que ha viscut pràcticament tota la vida a Barcelona. Aquest fet és rellevant en la seva obra, perquè bona part dels seus personatges són dels que estan acostumats a caminar sobre ciment, com passa amb el protagonista d'*En Miquel sobre l'asfalt* (1986). El detectiu Felip Marlot, personatge de ciutat per excel·lència i que es podria considerar un *alter ego* de l'escriptor, és l'heroi d'un bon nombre de narracions, la darrera, *Un dia en la vida de Felip Marlot* (2011). Marlot es caracteritza per ser capaç de resoldre els casos més insòlits, és tolerant i de bon caràcter, però es manifesta totalment intransigent davant les mostres d'incivilitat de la gent. La visió urbana de moltes narracions de l'autor es complementa amb una actitud ferma en defensa de la natura, del medi ambient i de la vida animal, com a *El zoo a casa* (1975), i, a més, Carbó també crea històries en què els nois i noies de ciutat aprenen molts coneixements i valors que són propis dels nois de pagès, com es pot veure a *I tu, què hi fas aquí?* (1970). Sens dubte, les experiències viscudes durant la infantesa han estat molt útils a l'escriptor a l'hora de presentar el xoc entre camp i ciutat que es va viure especialment la dècada dels seixanta.

Al lliurament dels premis Crítica «Serra d'Or» de 1980, Maur M. Boix dona la «serreta» a Joaquim Carbó, guardonat per la novel·la *Calidoscopi de l'aigua i del sol*. (Foto: Barceló)

Durant els primers anys de vida de Joaquim Carbó, el seu pare es va encarregar d'explicar-li els primers coneixements (1935-1937), fins que va ser mobilitzat per l'exèrcit republicà. Llavors, fugint de la inseguretat dels atacs aeris i de la manca d'aliments, la família va passar la resta de la guerra a Caldes de Malavella, a casa dels avis. Joaquim va anar a estudi a l'escola municipal d'aquesta localitat. Aquestes vivències també es convertiran en matèria literària de la narrativa de Joaquim Carbó, perquè sovint els personatges de la seva novel·lística per a adults estan marcats per les penúries socials derivades de la guerra i del franquisme i és on també es fa palès tot el sofriment que van haver de patir les famílies que van pertànyer al bàndol dels vençuts. Els personatges de Carbó, de vegades, s'encaren al present de la postguerra franquista amb una visió

Igualada, 14 de desembre de 1986. Joaquim Carbó amb Montserrat Canela, a la proclamació dels premis de la Nit de Santa Llúcia. (Foto: Francesc Comas)

Pàgina 67: Components del col·lectiu Ofèlia Dracs: Joan Rendé, Joaquim Carbó, Jaume Fuster, Maria-Antònia Oliver, Joaquim Soler i Isidre Grau.

aparentment distanciada, plena d'un cert sarcasme i de denúncia continguda, pròpia de qui es considera hereu de moltes injustícies, com a *Un altre tròpic* (1965) i *Els orangutans* (1967), que és la continuació argumental de la primera; d'altres vegades, pateixen una pobresa sense perspectives de superació, que forma part del gran cinturó de misèria que envoltava la Barcelona opulenta, com a *El carreró contra Còssima* (1969).

Després de la guerra, la família de Joaquim Carbó es va instal·lar de nou a Barcelona. L'any 1949, a disset anys, Joaquim va fer oposicions i va entrar a treballar a la Caixa. En les seves novel·les i narracions, es reflectirà sovint la preocupació de molts joves de l'època sobre les mancances de formació. Aquest tema apareix tractat en les seves obres des de perspectives diverses. De vegades, a la novel·la d'adults presenta un jove amb pocs estudis que treballa en un banc, feina que li dona just per a malviure i alimentar la mare, amb qui conviu; és el cas del narrador d'*Un altre tròpic* (1965) i d'*Els orangutans* (1967), o a les narracions infantils parla del noi de poble, llest i amb aptituds, que va a estudiar a la ciutat acollit per una família, punt de partida de la

novel·la *I tu, què hi fas aquí?* (1970), o bé del jove desorientat que no ha volgut estudiar, sinó anar-se'n de casa i córrer món; aquest, després d'haver estat una càrrega per a la família i de cometre alguns delictes, enmig de tota mena d'aventures troba la manera de fer amics, de refer la seva vida i de tenir uns ideals pels quals lluitar: com és el cas d'en Pere Vidal, un dels grans personatges de l'autor, protagonista de *La casa sota la sorra* (1966) i de tot un cicle de narracions que es va tancar amb *L'última casa* (2008).

L'arribada a «Cavall Fort»

Joaquim Carbó va començar a escriure el 1958, però la seva carrera literària es configura quan el 1961 entra a col·laborar a «Cavall Fort», just al moment inicial de la vida d'aquesta revista. A partir d'aquest moment, l'escriptor i la revista quedaran vinculats per sempre, com ho prova el fet que mai no hi haurà un estudi aprofundit sobre «Cavall Fort» on no es parli del paper cabdal de la seva col·laboració. Els centenars de contes que Carbó ha escrit per a «Cavall Fort», i també per a «Tretzevents» i l'«Avui», l'han convertit en un dels

millors especialistes del gènere. Històries breus, denses, emocionants i plenes d'acció, que s'ajusten a un format idoni per a agradar tant als nois i noies com a la resta de la família. Una selecció d'aquests relats ha estat publicada en forma de llibre, a *Un xicot de sort* (1983), per exemple, i constitueix una bona mostra del seu mestratge. Aquestes narracions fan paleses la gran diversitat de temes de què tracta l'autor, l'agilitat cinematogràfica dels seus arguments i la bona caracterització dels personatges.

A «Cavall Fort», a part d'escriure contes, Carbó ha fet una gran tasca des del consell de redacció donant a conèixer altres autors, fent guions de còmic, promocionant la poesia i el teatre, i introduint molts temes nous. La relació amb la revista va facilitar que ben aviat les seves narracions es publicuessin a les editorials capdavanteres de la renovació pedagògica, en especial, La Galera, Estela, Laia, Publicacions de l'Abadia de Montserrat i Alfaguara. En conjunt, ha publicat més de cent títols per a infants i joves i ha creat alguns personatges inoblidables que han passat a formar part de l'imaginari col·lectiu de diverses generacions de joves cata-

lans, tasca que li ha valgut el reconeixement amb els millors guardons de literatura infantil i juvenil. Escriptor compromès amb el seu temps, durant la transició va tenir una participació molt activa en el Congrés de Cultura Catalana (1975-1977), i va formar part de la primera Associació d'Escriptors en Llengua Catalana i del primer Consell Català del Llibre per a Infants. Entre la seva producció, també té obres dedicades al públic adult i ha format part del col·lectiu d'escriptors catalans Ofèlia Dracs.

Joaquim Carbó és un home que s'ha distingit per la seva accessibilitat, la qual cosa li ha permès conèixer personalment molts dels seus lectors, perquè mai no ha tingut cap recança a anar a parlar directament amb ells a les escoles que l'han convidat tantes vegades. Aquest 2012 l'autor compleix vuitanta anys, i hem volgut afegir-nos a l'homenatge a un escriptor que ha contribuït a recuperar el gust de llegir llibres en català, que ha creat molts lectors joves i que, alhora, ha recollit en les seves obres d'adults la memòria històrica dels anhels i els fracassos d'una generació que va viure els temps difícils de la postguerra franquista.